

*Галина Крохмальна,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри початкової та дошкільної освіти
факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ДО ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНІВ В ІДІОСТИЛІ ПЕДАГОГА

Науковий стиль характеризується дотриманням мовних та стилістичних норм. Якщо в художньому та публіцистичному текстах новизна, відхилення від стандартів призводить до створення нових нетипових творів, то в науковому стилі такі відхилення руйнують текст. Хоча, теперішній науковий стиль схильний до лібералізації мовних норм. Але це можна оцінювати по-різному.

Сучасна українська літературна мова, її стилістичні й граматичні ресурси дають науковцеві безліч можливостей для стилістично досконалого викладу. Одну й ту ж думку можна висловити кількома різними способами, обираючи з-поміж них найточніший, найбільш відповідний до певної ситуації, той, який відповідає індивідуальному стилю науковця.

Досліджуючи авторські тексти, науковець неминуче натрапляє на проблему розуміння авторського стилю. Стиль як модель мовлення слугує базою для існування особливостей стилю кожного індивіда. У сучасній лінгвостилістиці для позначення характерних рис індивідуального мовлення автора паралельно використовують терміни «стиль», «стиль автора», «ідіостиль», «ідіолект», «індивідуальний стиль», «авторський стиль», «авторський ідіолект», що не мають чіткої і прозорої дефініції та критеріїв розмежування [1, с. 196 -199].

Вагомі положення щодо дослідження ідіостилу знаходимо у працях Л.М.Гаспарова, В.П. Григорьєва, Ю.К. Щеглова, М.А. Караваєва, Ю.Н. Караулова та інших вчених. В українському мовознавстві – це праці В.П. Дроздовського, О. С. Кухар-Онишко, С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, Л.О. Ставицької, С.П. Бибик, Н.С. Дужик та ін.

Норми наукового стилю часто не передбачають вираженої індивідуальності, рекламного авторського почерку, особливої яскравості. І. Кочан зазначає, що особливість наукового мовлення полягає в тому, що воно

послугується спеціальними словами або термінами. Але, виявляється, що терміни співвідносяться не лише з певною науковою галуззю, але й і з конкретним автором. Одні науковці полюбляють оперувати такими назвами, інші – їх варіантами, заміниками. Адже кожен науковець має свою читацьку аудиторію, для якої, власне, і пише текст, урахуваючи її компетенцію у конкретному науковому напрямку, глибину проникнення в наукові таємниці [2, с. 7]. Тому, вчений-дослідник наукового ідіостилю повинен неминуче враховувати «цільову» скерованість авторського послання. І. Кочан відзначає, що кожен науковець, як і будь-яка особа творчого спрямування, має свою улюблену тематику, що пов'язано із науковим зацікавленнями дослідника, систему мовно-виражальних засобів, які відрізняють його науковий виклад від викладу тієї самої проблеми устами чи пером іншого науковця. Індивідуальне сприйняття, ступінь обізнаності, освітній рівень, психологія мовотворчості зумовлюють витворення мовного світу науки [2, с. 7].

Отже, головними ознаками будь-якого наукового тексту є вживання термінів. Та типовими порушеннями стилістичних норм у сучасних наукових працях є зловживання термінами й запозиченнями. За роки незалежності в Україні стрімко почала розвиватись термінологія для усіх галузей науки. Проте цей розвиток потрапляє на певні перешкоди та ускладнення. Чимало термінологічних проблем спричинені невисокою мовною культурою науковця, яка проявляється в 1) перенасиченні тексту малозрозумілими або непотрібними термінами; 2) невиправданому залученню термінів з інших, несуміжних наук; 3) вигадуванні нових назв для явищ і понять, що вже мають узвичаєні терміни. [5, с. 94]

До цих трьох важливих чинників, які творять так званий науковий жаргон, можемо додати ще один, який, на нашу думку, є не менш важливим. В українському (і не тільки) термінопросторі унаслідок глобалізаційних впливів виникає онтологічна проблема. В. Пілецький стверджує, що «великомасштабні глобалізаційні процеси висунули на перше місце у світовій комунікації мову англійську, яка не тільки збагачує словник українського науковця, але й витісняє з нього питомі слова і вирази. Так формується почуття меншовартості

рідної мови, її неспроможності обслуговувати найвищі прояви людського духу, до яких, безсумнівно, належить і наукова сфера» [3, с. 436]. Проблема функціонування інтернаціональних термінів у науці національній, їх «адаптація» і вплив на розвиток наукового мислення хоч є актуальною, але її подолання має надто тривалу (чи й узагалі реальну?) в часі перспективу.

Відповіді на питання онтологічного характеру знаходимо у самій природі терміна. В. Пілецький вказує на особливості «зіткнення» окремого національного із універсальним міжнаціональним: «На відміну від стилю художнього, в науці на перше місце виходить не форма повідомлення, а його зміст. Тому мова сучасної науки все більше виявляє тенденцію до творення універсальних форм вираження. У лексичному складі наукових праць, писаних європейськими мовами, є чимало спільних лексем. Така тенденція вступає в суперечність із психологічними засадами сприйняття інформації і породження нової. Практика доводить, що найкраще людина сприймає інформацію і творить нові знання засобами рідної мови. Звідси і сучасні проблеми використання в науковому стилі тих мовних засобів української мови, які зберігають національну своєрідність мови і водночас є важливими текстотворчими одиницями сучасного наукового тексту» [3, с. 436]. В.Пілецький називає «власне лінгвістичні проблеми, пов'язані з розбудовою українських термінів, що містять специфічні національномовні риси (...):

- 1) опрацювання критеріїв знеросійщення сучасних терміносистем, у зв'язку з чим вимагає опрацювання проблема росіянізму в українській термінології;
- 2) виявлення англіцизмів (американізмів) у різних терміносистемах і наукове обґрунтування доцільності їх ужитку;
- 3) з'ясування ролі й місця інтернаціоналізмів та їх національних відповідників у різних терміносистемах;
- 4) способи відбору назв предметних дій.
- 5) способи відбору найменувань предметних ознак;
- 6) орфоепічні й орфографічні проблеми» [4, с. 25–32].

Творення педагогічної науки національними термінами є важливим завданням для науковців. Хоча для повноцінного життя термінології потрібно

дотримуватись розумного співвідношення національних та запозичених складників.

Сучасна тенденція запозичення термінів згубно впливає на український термінологічний простір: спершу чужі слова проникають в мову як позначення якогось видового поняття, згодом починають уживатися як синоніми до питомих родових назв, потім витискають ці останні на другий план і врешті зовсім заступають їх, позбуваючись будь-яких семантичних, жанрово-стильових чи соціальних обмежень у вживанні: [5, с. 135] (*навчання - тренінг, урок - майстер-клас, рукоділля - хендмейд, заклад - інституція, збори - конгрес, форум, симпозіум, подія, захід - акція, імпреза, івент, особа - індивід, поняття - концепт, показник - індикатор, винахідливість - креативність, підтверджувати - верифікувати, розпізнавати - ідентифікувати, відстежувати - моніторити і ін*). Серед членів товариства німецької мови побутує приказка: «Кому нічого сказати, той говорить англійською». Як зазначає П. Селігей: запозичення хоч і збагачують мову, хоч і розширюють її словник, але водночас притлумлюють її внутрішні сили та можливості. І тоді збагачення парадоксальним чином обертається на збіднення [5, с. 145].

Зловживання термінами шкодить науковим педагогічним публікаціям. Адже тоді наука не може точно передати інформацію, полегшити спілкування фахівців. Індивідуальний стиль науковця не повинен рясніти засиллям чужих слів, безпідставними терміновживаннями та запозиченнями. Ідіостиль повинен відображати мовну особистість педагога, вигідно виділяти його серед інших, та робити унікальним втілений в його творах авторський спосіб мовного висловлення.

Список використаної літератури

1. Костецька О.П. Індивідуальне мовлення автора як об'єкт лінгвістики та підходи до його дослідження / О.П. Костецька // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Серія: Філологічна. – 2014. – Вип. 49. – С. 196-199.
2. Кочан І. Ідіостиль науковця – ідентифікаційна ознака вченого // Ритми сучасної філології: 36 наук. статей до 50-річчя професора Т. А. Космеди.– Львів: Паіс, 2007. – С. 7–15.
3. Пілецький В. Мовна специфіка українського терміна / Володимир Пілецький // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2005. – № 538. – С. 25–32.
4. Пілецький В. Сучасний український термін (проблеми збереження національномовної самобутності) / В. Пілецький // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів, 2004. – Вип. 34. – Ч. I. – Кн. 1. – С. 428–437.

5. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю: Монографія / НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Видавничий дім «Кієво-Могилянська академія», 2016. – 627с.